

I. UVOD I METODOLOGIJA RADA

1. PREDMET I FORMULISANJE PROBLEMA ISTRAŽIVANJA

Prvi korak u izradi ovog rada bio je odabiranje naučnog područja u okviru koga treba odrediti temu i pisati doktorski rad. Odabrao sam naučno područje društvene nauke – oblast kriznog menadžmenta, iz razloga što sam poslednjih dvadesetak godina radio na sanaciji i restrukturiranju preduzeća u krizi, a zatim sam izvršio izbor i formulisanje teme u tom okviru. Predmet i tema ovoga rada su sanacija i restrukturiranje privatizovanih preduzeća u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini. Odabiranjem teme već je načelno doraden i utvrđen predmet rada i formulisan problem istraživanja.¹

Formulisanje problema istraživanja trajalo je nešto duži period, počev od izbora naučnog područja do konačnog izbora teme. Polazna osnova je globalni interes za naučno teorijsku oblast kriznog menadžmenta, a posebno preduzeća u krizi poslije, slobodno mogu reći, neuspjele i loše privatizacije u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini. U okviru tako širokog diapazona interesovanja, trebalo je utvrditi tačan, logičan i prihvatljiv naziv teme, pri čemu sam se držao već poznatih metodoloških pravila prema kojima tema mora biti vezana za jedan zaokružen domen. To znači da tema ne smije biti preuska, niti preširoka, tj. da se ne radi o jednom uskom problemu ili naprotiv o preširokom kompleksu problema. Takvim razmišljanjem i metodom rada došli smo do optimalne teme pod naslovom „Sanacija i restrukturiranje privatizovanih preduzeća u Republici Srpskoj“.

Utvrđeni predmet istraživanja podrazumijeva obradu definisanja stanja u privredi i opštim društvenim prilikama u Bosni i Hercegovini i okruženju, kako prije rata, tako u toku rata i nakon toga. Posebno mjesto zauzima način privatizacije društvenog vlasništva, model privatizacije i vrijeme privatizacije. Da li je trebalo društvena preduzeća privatizovati pa tek onda vršiti restrukturiranje ili obrnuto? Da li bi, da je bilo obrnuto, društvena preduzeća prilikom privatizacije imala daleko veću vrijednost, pa samim tim bi država došla do svježeg kapitala, „zdravih“ novih vlasnika? Da li bi nam, da je bilo obrnuto, radnici bili za strojevima na svojim radnim mjestima, a omladina umjesto da

¹ Dr Radomir Lukić: Metodologija prava, Sabrana dela, Beograd, 1995. str. 29. dr Midhat Šamić: Kako nastaje naučno djelo, Sarajevo, 1972. str. 23.

bježi u inostranstvo ostajala u Bosni i Hercegovini i tu gradila budućnost za sebe i svoje potomke? To su pitanja koja sam sebi postavljao u početnoj fazi predmeta istraživanja.

Naš interes i radoznalost u ovoj oblasti postiže činjenica što se na jednoj strani brzo razvija nauka i aktiviraju nova saznanja, a na drugoj strani praktična primjena tih znanja se teško provodi i nedovoljno koristi i primjenjuje. Mnogi su skloni da taj manjak inventivnosti i sposobnosti praktične primjene pripišu stanju u privredi i opštim društvenim prilikama. Taj proces i talas promjena u društvu počev od privatizacije snažan je naš motiv za dalje istraživanje u ovoj oblasti.

2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Cilj svakog istraživanja pa i ovoga u oblasti kriznog menadžmenta je produblјivanje suštine predmeta istraživanja i po mogućnosti rješavanja toga problema. To znači da je cilj nešto postići, doći do novog saznanja o pitanju koje je predmet istraživanja, tj. doći do saznanja pojava, svojstava, suštine problema i prakse u cjelini. I naša tema istraživanja brižljivo je odabrana i koja već implicira ciljeve istraživanja kao sastavni dio naučne zamisli kojom se odgovara zašto i zbog čega se nešto ili neka pojava istražuje. Obrada teme Sanacija i restrukturiranje privatizacionih preduzeća u Republici Srpskoj ima za zadaću da ostvari naučni i praktični cilj. Oba cilja će se postići:

- 1) analizom stanja u privredi, utvrđivanjem kvaliteta i kvantiteta preduzeća u krizi;
- 2) analizom i sagledavanjem mjesta i uloge privatizovanog preduzeća i kvaliteta preduzeća;
- 3) analizom i utvrđivanjem efikasnosti države kada je u pitanju praćenje preuzetih obaveza novih vlasnika prema radnicima i državi;
- 4) analizom stanja preduzeća prije restrukturiranja i utvrđivanje uzroka i simptoma krize, odnosno postavljanjem dijagnoze „bolesti“ preduzeća
- 5) odabirom modela restrukturiranja s obzirom na djelatnost preduzeća.

S obzirom na to da za naše istraživanje postoji više značajnih indikatora predviđamo da će naše istraživanje preći stepen deskripcije i doseći do nivoa tipologije i objašnjenja. Prema tome, opšti i operacioni (naučni i praktični) ciljevi ovog rada su saznanje u kojoj mjeri se efikasno ostvaruje oživljavanje preduzeća koja se mogu sanirati.

Opšte je poznato da ima preduzeća koja se ne mogu sanirati i bolje i svrsishodnije je da se likvidiraju, da prestanu sa radom.

3. UTVRĐIVANJE HIPOTEZE

Hipoteza je bitan dio – element i okosnica naučne zamisli i saznanja svakog istraživanja. Nakon utvrđivanja predmeta, problema i ciljeva istraživanja utvrđuje se hipoteza kao logičan i nužan slijed misaonih radnji i postupaka u projektu istraživanja. Hipoteza je u osnovi ideja za koju vjerujemo da će dovesti do rješenja problema. Znači, hipoteza je određena pretpostavka i još neprovjereni sud za koji pretpostavljamo da je istinit. Pomoću toga suda možemo tumačiti i objašnjavati niz određenih činjenica. Hipoteza se najčešće definiše kao misaona pretpostavka u obliku pojmova i stavova o mogućim činjenicama budućeg saznanja o još neotkrivenim svojstvima, odnosima, uslovima nastanka promjena ili razvoja.²

Hipoteza ima svoj značaj i svoju funkciju u svakom konkretnom pitanju istraživanja. Ona treba da usmjeri naše istraživanje pravilnosti među činjenicama. Imajući u vidu značaj hipoteze, probleme njenog definisanja i njenu funkciju došli smo do formulisanja hipoteze za naše istraživanje koja bi mogla da glasi:

1. Primjenom vaučerskog modela privatizacije u Bosni i Hercegovini nije došlo do ekonomskog aktiviranja prirodnih i radom stvorenih resursa a stvoren je prostor za sve vrste kriminala, korupcije i pljačke privatizovanih preduzeća, izvršena je preraspodjela društvenog bogatstva u korist malog broja ljudi, koji su pripadali političkoj i kvazi-preduzetničkoj eliti. Razvojem Bosne i Hercegovine u poslednjih 15 godina dominira zapravo ta elita „tražitelja renti“, koja je proizvela uporedni sloj „rentno orijentisanih“ umjesto „profitno orijentisanih“ preduzetnika, koji su kupujući veliki broj preduzeća započeli proces „isisavanja vrijednosti“ iz već formalno privatizovanih preduzeća, tako da umjesto dokapitalizacije iznutra došlo je do de-kapitalizacije novo osnovanih društava kapitala.
2. Sanaciju i restrukturiranje preduzeća u Bosni i Hercegovini je trebalo oba0iti prije privatizacije, a ne ostavljati to privatnom sektoru, bez obzira što bi privatni

² Dr Milorad Zakić: Metodologija naučno istraživačkog rada, Banja Luka, 2000.g. str. 54.

vlasnici trebali imati snažnije motive i jače podsticaje za djelovanje i ličnu zainteresovanost za uspjeh i rentabilnost preduzeća.

3. I pored toga što ljudski potencijali predstavljaju najvažniji faktor uspješnosti sanacije i revitalizacije (restrukturiranja) privatizovanih preduzeća, a ukupne ljudske sposobnosti, znanje i kreativni potencijali postaju najvrijednije strateško oružje preduzeća i isti su potpuno potcjenjeni i zanemareni.
4. Restrukturiranje i saniranje privatizovanih preduzeća u Republici Srpskoj, i pored određenih finansijskih rezervi, koja su preduzeća imala, nisu u mogućnosti da završe započeti proces sanacije i restrukturiranja bez pribavljanja dodatnog tuđeg kapitala, u prvom redu banaka.

4. METODE ISTRAŽIVANJA

Nema praktičnog ni teorijski uspješnog rada bez dobre organizacije rada, odnosno bez pažljivo odabranih postupaka, tj. bez dobro odabranih metoda. Jer, metoda je putokaz i način rada i sastoji se od niza postupaka i radnji kojima se dolazi do određenog rješenja. Bez dobro odabranih i adekvatnih metoda teško je doći do zadanog cilja u svim oblicima čovjekovog mišljenja i djelovanja. Značaj metode u nauci postavili su i znali naučnici još iz Antičkog doba, a potvrdili su njihovu valjanost, važnost i značaj brojni kasniji – moderni i savremeni naučnici i istraživači.

Naš izbor metoda usklađen je sa predmetom istraživanja –sanacija i restrukturiranja privatizovanih preduzeća. Korištene su slijedeće metode: dijalektička, analiza sadržaja, analiza i sinteza, deduktivna, induktivna, istorijska, komparativna i statistička metoda.

- Najstarija je dijalektička metoda i korištena je u ovom radu kao generalna, kao opšta osnova. Upravo ovom metodom polazi se od teze, zatim analize i konačno se dođe do sinteze i rezultata.

- Metoda analize sadržaja je usko povezana sa metodom sinteze. „Analiza sadržaja se razvila kao način sređivanja kvantitativnih podataka po najrazličitijim vrstama

društvenog opštenja koje se u nauci obično naziva društvenom komunikacijom. Tu se javljaju kvalitativne analize pisanih i usmenih komunikacija“.³

- Deduktivna metoda je ona koja se često koristi u istraživanjima putem koje se zaključuje na osnovu rasčlanjivanja cjeline na više elemenata.

- U primjeni induktivne metode polazili smo od niza konkretnih – pojedinačnih činjenica i tako dolazili do odgovarajućeg zaključka.

- Istorijska metoda je u ovom radu takođe korištena, s obzirom da su proučeni i opisani neki historijski podaci prilikom sagledavanja stanja u preduzeću, na konkretnim primjerima.

- Komparativna metoda je neizbježna prilikom izrade ovog rada, jer bez upoređivanja modela restrukturiranja u zemljama u okruženju a i šire i njihovih razlika u odnosu na različitosti društvenih prilika i djelatnosti preduzeća, ne bi došli do adekvatnih rezultata.

- Statistička metoda je korištena prilikom analize kvantitativnih podataka.

Navedene metode su kombinovano korištene, tako da je vrlo teško odrediti koja je metoda više doprinijela uspješnosti završetka ovoga rada.

5. IZVORI SAZNANJA ZA RAD

Za izradu ovoga rada korišteni su brojni izvori saglasno samoj temi. Osnovni izvori za naše istraživanje su takozvani primarni izvori, koje smo konsultovali i nalaze se u raznim arhivama i dokumentaciji preduzeća koja sam istraživao. Drugu grupu izvora sačinjava naučna i stručna literatura – naučne knjige, monografije, časopisi, zbornici i druge publikacije. Treća grupa saznanja su raznovrsni normativni akti, kao što su zakoni, statuti, poslovnici, programi i druge konkretne odluke u restrukturiranim preduzećima. I, na kraju, četvrta grupa – empirijska istraživanja na osam preduzeća.

³ Dr Novak Milošević i Saša Milojević: Osnovi metodologije bezbednosnih nauka, Beograd, 2001.g. str. 165.